

*150-РІЧЧЮ МИКОЛИ ФЕДОТОВИЧА БЛЯШІВСЬКОГО ПРИСВЯЧУЄТЬСЯ
IN HONOR OF MYKOLA BILASHIVSKYI'S 150th BIRTH ANNIVERSARY*

НАЦІОНАЛЬНИЙ ХУДОЖНИЙ МУЗЕЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ В. Н. КАРАЗІНА
ЦЕНТРАЛЬНА НАУКОВА БІБЛІОТЕКА
ЦЕНТР УКРАЇНСЬКИХ СТУДІЙ ІМЕНІ Д. І. БАГАЛІЯ

*Висловлюємо щиро подяку
за безкорисливе сприяння виходу в світ цього видання:
дирекції та колективам Національного художнього музею України,
Центральної наукової бібліотеки ХНУ ім. В. Н. Каразіна,
а також особисто пп. Юлії Литвинець, Ірині Журавльовій, Юлії Зинівіївій,
Ларисі Амеліній, Миколі Біляшівському, Ірині Ходак, Андрію Малишку,
Вадиму Щербі та Олександрі Шевлюзі*

NATIONAL ART MUSEUM OF UKRAINE
V. N. KARAZIN KHARKIV NATIONAL UNIVERSITY
CENTRAL SCIENTIFIC LIBRARY
D. I. BAHALII CENTER OF UKRAINIAN STUDIES

*We are very grateful to directorates and staffs of National Art Museum of Ukraine
and Central Scientific Library of V. N. Karazin Kharkiv National University,
especially to Yuliia Lytvynets, Iryna Zhuravleva, Yuliia Zynoviiva, Larysa Amelina,
Mykola Biliashivskyi, Iryna Khodak, Andrii Malyshko, Vadym Shcherba, and Oleksandra Shevluha,
for their selfless assistance in the publication of this book*

Микола Біляшівський
Mykola Biliashivskyi

УКРАЇНСЬКЕ
НАРОДНЕ
МИСТЕЦТВО

*The Peasant
Art of Ukraine*

PUBLISHER
OLEKSANDR SAVCHUK
KHARKIV

ВИДАВЕЦЬ
ОЛЕКСАНДР САВЧУК
ХАРКІВ

2017

УДК 7.011.26(477)
ББК 85(4УКР)
Б 61

*Художнє оформлення обкладинки вишивкою:
Заслужений майстер народної творчості України Віра ЗАБОРА*

*Embroidery cover design by Vira ZABORA,
Honored Master of Folk Art of Ukraine*

Біляшівський М. Ф.

Б 61 Українське народне мистецтво / Микола Біляшівський ; передм. М. Р. Селівачов ; переклад О. О. Старова ; упоряд. О. О. Савчук. — Харків : Видавець Олександр Савчук, 2017. — 168, [6] с. : [229 іл.]

Biliashivskiy, Mykola. The peasant art of Ukraine. Kharkiv, Publisher Oleksandr Savchuk, 2017. 168, [6] p., 229 il.

ISBN 978-966-2562-83-5

Це видання є першим українським перекладом англomовної праці видатного українського науковця та музейника Миколи Федотовича Біляшівського (1867–1926), що вийшла в Лондоні 1912 року у видавництві часопису «The Studio». Книгу доповнено унікальними світлинами етнографічного характеру кін. XIX – поч. XX ст. з колекції Національного художнього музею України (ДАФ НХМУ, ф. 33).

Видання приурочено 150-літтю від дня народження М. Ф. Біляшівського.

This edition is the first Ukrainian translation of the English study by the famous Ukrainian scientist and museum worker Mykola Biliashivskiy (1867–1926), which was originally published by The Studio art journal in London in 1912. The book is supplemented by exclusive ethnographic photographs of the late 19th and early 20th century from the collection of the National Art Museum of Ukraine (fund no. 33).

The edition is dedicated to Mykola Biliashivskiy's 150th birth anniversary.

УДК 7.011.26(477)
ББК 85(4УКР)

© Biliashivskiy M., 1912
© The Studio, 1912
© Publisher Oleksandr Savchuk, 2017
© Selivachov M., preface, 2017
© Starova O., translation, 2017
© Chekal O., book design, 2017
© Zabora V., embroidery cover design, 2017

© Біляшівський М. Ф., 1912
© The Studio, 1912
© Видавець Олександр Савчук, 2017
© Селівачов М. Р., передмова, 2017
© Старова О. О., переклад, 2017
© Чекаль О. Г., художнє оформлення, 2017
© Забора В. П., художнє оформлення
обкладинки вишивкою, 2017

ЗМІСТ CONTENTS

Михайло СЕЛІВАЧОВ

МИКОЛА БІЛЯШІВСЬКИЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ
МИСТЕЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ..... 9

Mykhailo SELIVACHOV

M. BILASHIVSKYI'S VISION OF UKRAINIAN
FOLK ART IN THE EUROPEAN CONTEXT 15

УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО

THE PEASANT ART OF UKRAINE 21

[Текст | Text]..... 23

Люстрації | Illustrations..... 49

ДОДАТОК

APPENDIX 91

МИКОЛА БІЛЯШІВСЬКИЙ ПРО УКРАЇНСЬКЕ НАРОДНЕ МИСТЕЦТВО В ЄВРОПЕЙСЬКОМУ КОНТЕКСТІ

Напередодні 150-річчя від народження академіка Миколи Федотовича Біляшівського (12 жовтня 1867 — 21 квітня 1926) ми не перестаємо дивуватись, як багато вдалося зробити йому за неповні 59 років життя на ниві археології й історії, мистецтвознавства, музейництва й охорони пам'яток, етнографії та фольклористики. Крім того — ще й діяльність організаційна, видавничо-редакторська, політична, просвітницька.

Надзвичайно широкий діапазон зацікавлень був властивий майбутньому вченому ще зі студентських літ, коли він упродовж 1885–1893 років навчався на правничому та природничому факультетах Київського, Новоросійського (в Одесі) та Московського університетів. У своїй власноручно написаній автобіографії Микола Федотович зазначив, що 1892 року «поступив вільним слухачем у Московський університет на природничий факультет, де спеціально займався у професора Д. Анучіна антропологією»¹. Паралельно — слухав лекції з історії, мистецтвознавства, з кінця 1880-х брав участь у археологічних розкопках під ке-

рівництвом улюбленого вчителя Володимира Антоновича, згодом проводив їх і самостійно.

В цей іще студентський період опублікована книга М. Біляшівського «Монетные клады Киевской губернии» (1889 р., нумізматикую він захоплювався з 14-літнього віку), а пізніше — чимало статей у «Древностях» (видання Московського археологічного товариства), «Трудах» всеросійських археологічних з'їздів, «Записках Наукового товариства ім. Тараса Шевченка» у Львові, Києві та в інших наукових виданнях. На початку 1890-х він працював у Київському суді, в архівах Варшави та Москви, бібліотекарем Київського політехнічного інституту.

У 1895–1898 роках Микола Федотович, на запрошення свого варшавського приятеля барона Ф. Р. Штейнгеля, очолював організацію чи не першого на Волині приватного краєзнавчого музею в маєтку Федора Рудольфовича в селі Городок біля міста Рівне. Цей досвід придався, коли 1902 року М. Біляшівського призначили директором новоствореного (1899 р.) Київського Музею Старожитностей і Мистецтв (освячений 1904 року з офіційною назвою «Київський Художньо-Промисловий і Науковий Музей Імператора Миколая Александровича»), яким він керував понад 20 літ — до 1924 року. Тисячі експонатів, зібрані ним і його співробітниками, пізніше лягли в основу чотирьох київських національних музеїв: історії України, художнього, Тараса Шевченка, українського народного декоративного мистецтва.

¹Рукопис автобіографії (1910 р.) М. Ф. Біляшівського зберігається в Центральному державному історичному архіві Львова, фонд НТШ № 309, спр. 390. Цитуємо за публікацією: *Сидорчук-Потульницька Таїсія*. До історії контактів Миколи Біляшівського з українською елітою Львова (за архівними матеріалами) // Музейна справа та музейна політика в Україні ХХ століття: Зб. наук. праць. — К.: Златограф, 2004. — С. 111–113.

M. BILASHIVSKYI'S VISION OF UKRAINIAN FOLK ART IN THE EUROPEAN CONTEXT

On the eve of the 150th birth anniversary of Academician Mykola Biliashivskyi (October 12, 1867 — April 21, 1926) we cannot help but admire how much work he managed to do in less than 59 years of his life in the field of archaeology, history and the history of art, museology and protection of monuments, ethnography and folklore. Moreover, he took part in enormous organizational, publishing and editorial, political and educational activities.

An extremely broad range of interests was a desired characteristic of a future scientist during his student years when he was studying at the law and natural science departments of Kyiv, Novorossiisk (Odessa) and Moscow Universities in 1885–1893. In his autobiography M. Biliashivskyi mentions that by 1892 “he became a non-matriculated student of faculty of natural sciences of Moscow University”, where he “studied anthropology advised by Professor D. Anuchin”⁴⁾. Meantime, M. Biliashivskyi was attending lectures on history and the

history of art. Starting from the end of 1880s he also participated in archaeological excavations under the direction of his favorite teacher Volodymyr Antonovych, and later he resumed them independently.

Even during this early student period of life, M. Biliashivskyi already published several studies — the book *Coin treasures of Kiev province* in 1889 (he was into numismatics from the age of 14) and many following articles in *Antiquities* (under edition of the Moscow Archaeological Society), the *Proceedings* of Russian national archaeological congresses, the *Proceedings of Taras Shevchenko Society* in Lviv and Kiev, and other scientific journals. In the early 1890s he worked in the Kiev court, Warsaw and Moscow archives, library of Kyiv Polytechnic Institute.

In 1895–1898 by invitation of his friend Baron F. R. Steingel from Warsaw, M. Biliashivskyi was leading establishment of literally the first Volyn private museum located in the Steingel’s mansion in the village Horodok near Rovno. This experience came useful to M. Biliashivskyi in 1902, when he was appointed as a director of the Kiev Museum of Antiquities and Arts, which was created only in 1899 and blessed in 1904 with the official name of Kyiv Art, Industry and Science Museum of Emperor Mykola Oleksandrovych. He was leading the museum for more than 20 years — until 1924. Thousands of artifacts, collected by M. Biliashivskyi and his staff, later formed the basis of the other four Kyiv national museums — Museum of Ukraine’s History, Art Museum, Taras Shevchenko Museum and Ukrainian Folk Decorative Art Museum.

⁴⁾The manuscript of M. Biliashivskyi’s autobiography (1910) is kept in the Lviv Central State Historical Archive, at the fund no. 309 of Shevchenko Scientific Society, profile 390. It’s quoted by the article *Sydorchuk-Potulnytska T. Do istorii kontaktiv Mykoly Biliashivskoho z ukraïnskoiu elitou Lvova (za arkhivnymi materialamy)* [To the history of M. Biliashivskyi’s contacts with the Lviv Ukrainian elite (according to archive materials)]. *Muzeina sprava ta muzeina polityka v Ukraini XX stolittia. Zbirnyk naukovykh prats* [Museology and museum policy in Ukraine of the 20th century. Collection of scientific papers]. Kyiv, Zlatograf Publ., 2004, pp. 111–113 (in Ukrainian).

УКРАЇНСЬКЕ
НАРОДНЕ
МИСТЕЦТВО

*The Peasant
Art of Ukraine*

made it a buffer-state between Europe and the nomad tribes; while this was the source of weakness of the Ukraine, its neighbours, Poland and Muscovy, considered it a "bone of contention". One after the other, in succession, they became her masters; they intrigued to prevent the country from becoming settled, and they denied it the advantages of peace, in order to keep it weak. Such a state of affairs could not but be reflected on the national art of the people. The conditions under which art could flourish were wanting, and in spite of other favouring circumstances — the natural gifts of the people, their high standard of taste, and their strong innate inclination towards beauty — the results were not what they might have been under other circumstances.

The moment the people began to assume a semblance of tranquillity, as was the case, for instance, at the end of the seventeenth century, the inexhaustible fountain of national art was sure to manifest itself immediately and with vigour. The artistic tendencies would penetrate everywhere, they would embrace all the different sides of the national life, finding ample possibilities of application and realisation.

The struggle for independence, and the ill success of the Ukrainian people in that struggle, produced terrible conditions of life, conditions which restricted the free exercise of their individuality, ruined their national self-consciousness, and resulted in the sudden decrease and final atrophy of the energy of this naturally joyous and lively race. This process affected art as it did all other sides of life, and its influence on it was certainly very strong and of a highly negative kind.

The denationalisation of the upper classes of the Ukrainian community was one of the results of these vicissitudes, and

між Європою й кочовими племенами. Це було причиною слабкості України, і вона зробилася «яблуком розбрату» для сусідніх держав — Польщі й Московії. По черзі ці держави захоплювали Україну й були зацікавлені в тому, щоб не допустити її об'єднання, тож розпалювали війни, щоб залишити країну слабкою. Такий стан речей не міг не позначитися на національному мистецтві українців. Бракувало умов, за яких можливий розвиток мистецтва, тож, незважаючи на інші сприятливі чинники, — обдарованість людей, їхній розвинений естетичний смак і сильне вроджене тяжіння до прекрасного, — результати були аж ніяк не такими, якими могли б бути за інших обставин.

У той час, коли запановував хоча б видимий спокій, як це було, наприклад, наприкінці XVII століття, невичерпні джерела національного мистецтва негайно починали потужно бити. Художня творчість проникала всюди, охоплюючи різноманітні аспекти національного життя й знаходячи широкі можливості для реалізації.

Поразка українського народу в боротьбі за незалежність породила жахливі умови життя, умови, які обмежили прояви національної самобутності, скалічили національну самосвідомість і зрештою призвели до стрімкого зниження та остаточного вичерпання енергії радісного й життєлюбного за своєю природою етносу. Цей процес торкнувся, зокрема, і мистецтва, і такий вплив, безперечно, був дуже сильним і надзвичайно руйнівним.

Денаціоналізація вищих прошарків українського суспільства була одним із наслідків цих історичних подій, і вона також мала надзвичайно руйнівний вплив на українське мистецтво. Сфера побутування цього мистецтва звузилася, його

UKRAINE | УКРАЇНА

coincided with that period, and the revival of other museums (those of Poltava, Tchernihov, Zhitomir, Kamenetz, Kherson) greatly helped the work of the pioneers. At the present time there are already large collections in existence. Still, they are not yet sufficiently comprehensive to give any clear and full idea of the Ukrainian peasant art in all its branches; this goal is not yet even in view. Every fresh excursion into the country produces something so strikingly new that it often opens up new fields of applied art; sometimes it seems as if the stock of articles in possession of the peasants was inexhaustible.

Lately the peasant industries have been studied from the point of purely practical considerations. The decline of the people's wealth and the impoverishment of the peasant class have called forth certain legisla-

Херсоні), що значною мірою сприяло розгортанню діяльності дослідників-піонерів. Наразі вже існують великі колекції, проте вони ще недостатньо повні, щоб дати чітке й комплексне уявлення про українське народне мистецтво у всіх його проявах; ця мета поки що перебуває навіть поза полем зору. Кожна нова експедиція в сільську місцевість віднаходить щось настільки різке нове, що часто відкриває незнані раніше сфери декоративно-ужиткового мистецтва. Іноді здається, наче запас мистецьких витворів у селян невичерпний.

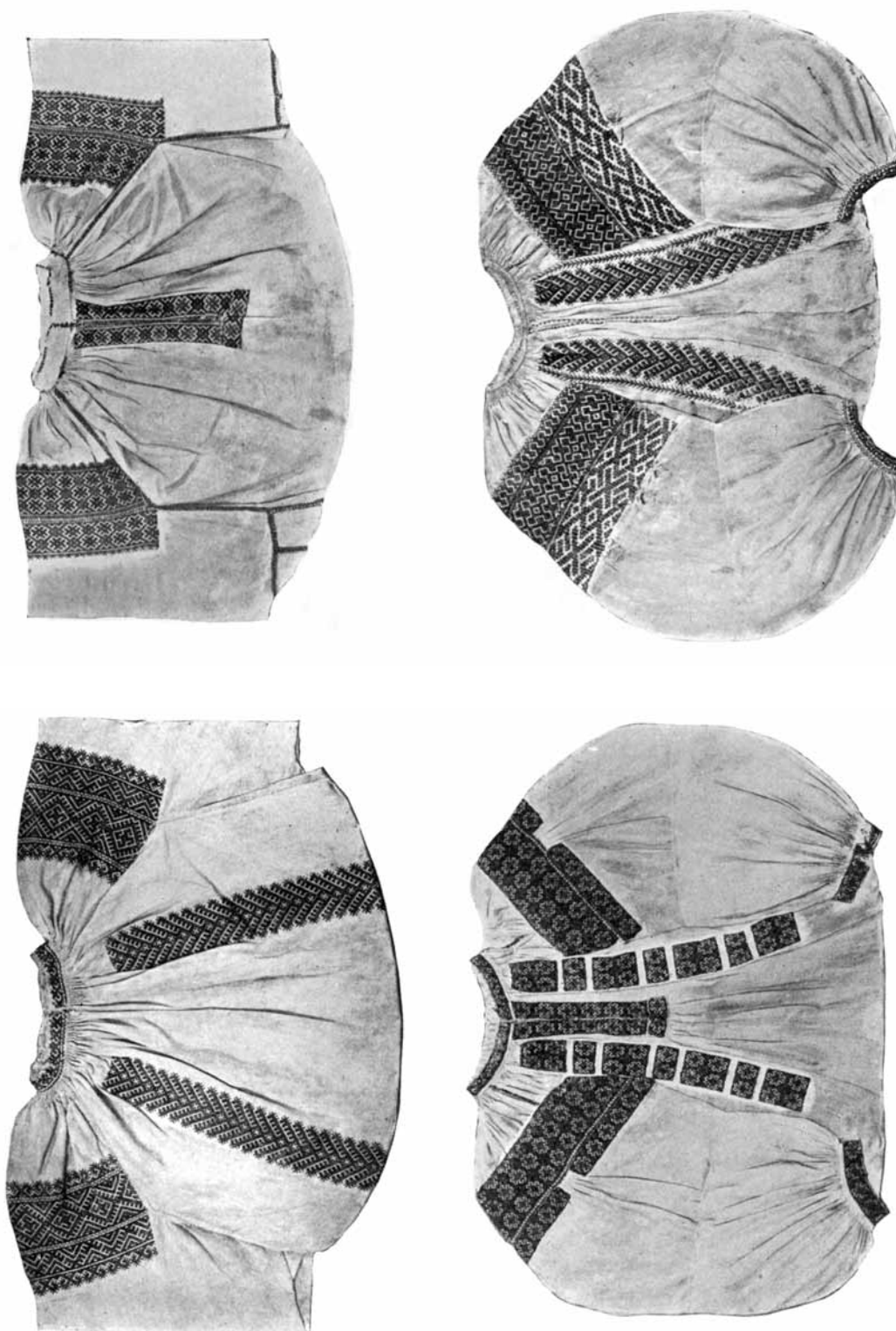
Останнім часом сільські промисли вивчали з позиції суто практичних міркувань. Зниження рівня життя народу загалом і зубожіння селян як суспільного прошарку зокрема спричинилися до певних змін у державній політиці, серед яких

1. PEASANT FAMILY FROM KIEFF, SOUTH UKRAINE
1. СЕЛЯНСЬКА РОДИНА З КИЇВЩИНИ

2. PREPARING THE HEMP IN KIEFF, SOUTH UKRAINE
2. ТІПАННЯ КОНОПЕЛЬ. КИЇВЩИНА

17-20. WOMEN'S EMBROIDERED BLOUSES FROM SOUTH UKRAINE
17-20. ЖІНОЧІ ВИШИТІ СОРОЧКИ З ПІВДНЯ УКРАЇНИ

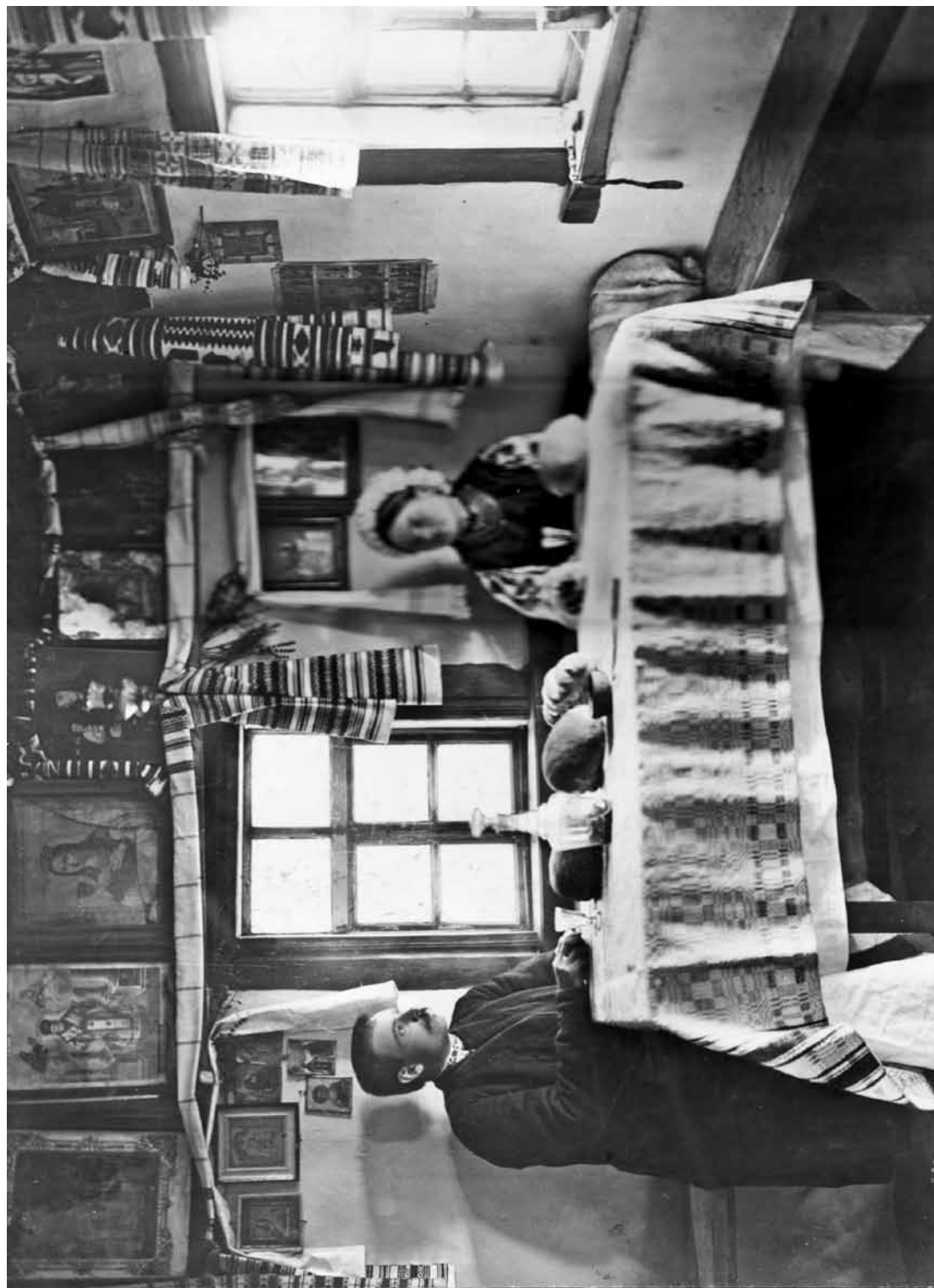
THE PEASANT ART OF UKRAINE

IV-VI. HAND-WOVEN MATERIAL, USED FOR SKIRTS
IV-VI. ЗІТКАНА ВРУЧНУ ТКАНИНА ДЛЯ ВИГОТОВЛЕННЯ ПЛАХТ

71-76. GLASS JUGS, BOTTLES, AND TUMBLER
71-76. СКЛЯНІ ГЛЕЧИКИ, ПЛЯШКИ ТА СКЛЯНКА

30. ПОДРУЖКА ЗА СТОЛОМ. КИЇВЩИНА. ПОЧ. ХХ СТ. СВИТЛИНА Й. КНИПОВИЧА
30. COUPLE AT A TABLE. KYIV REGION. EARLY 20th CENTURY. A PHOTOGRAPH BY Y. KNYROVYCH

47. ХЛОПЦІ НА ПРИСТАНІ. С. ПРОХОРІВКА НА КАНІВЦІНІ. 1892. СВІТЛИНА М. Ф. БІЛЯШІВСЬКОГО
47. BOYS IN A BOAT LANDING PLACE. PROKHORIVKA VILLAGE, KANIV DISTRICT. 1892. A PHOTOGRAPH BY M. BILASHIVSKYI

71. НАПРЕСТОЛЬНИЙ ХРЕСТ. СВІТЛИНА ПОЧ. ХХ СТ.
71. ALTAR CROSS. AN EARLY 20th CENTURY PHOTOGRAPH